

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДОСТУПНОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В США

Стойка Олеся Ярославівна
м.Ужгород

В статті розглядаються питання доступності вищої освіти в США. Зокрема, аналізуються питання захисту прав на отримання вищої освіти представниками різних категорій населення (представники етнічних меншин, люди старшого віку, жінки та ін.). Аналізуються деякі нетрадиційні форми освітніх послуг для цих категорій. Підкреслюється важливість американського досвіду для України.

Ключові слова: США, вища освіта, доступність освіти.

Процес реформування системи вищої освіти в Україні, різні аспекти якого досліджується багатьма вітчизняними вченими (І.Бех, О.Безпалько, І.Зязюн, В.Кремень, Н.Ничкало, С.Харченко та ін.) актуалізує проблему доступності освіти. На нашу думку, доцільним в цьому плані є вивчення досвіду США.

Забезпечення рівного доступу до освіти всіх категорій населення – це складова освітньої політики США. Основою такої політики є надання правової, фінансової, організаційної підтримки та захисту інтересів представників різних груп людей – корінних жителів країни, національних меншин, інвалідів, іноземних студентів. Якщо середня освіта покликана, в основному, здійснювати функцію егалітаризму, то вища освіта – функцію соціального відбору.

Проблема доступності вищої освіти передбачає вирішення низки автономних питань: відбір студентів і форма випробувань абітурієнтів, доступність вищої освіти для малозабезпечених громадян, відкритість вищої школи для етнічних та релігійних меншин, рівність чоловіків і жінок при отриманні вищої освіти, інтернаціоналізація вищої школи та навчання іноземців.

У США не існує єдиної системи прийому до ВНЗ. Залежно від рангу вузу, його місця розташування та інших умов набір у вузи здійснюється по-різному – від відсутності конкурсу до найжорсткіших критеріїв відбору. У відповідності до цього розрізняють селективні, відносно селективні і неселективні вузи.

Найбільш легким вважається вступ до дворічного коледжу. Багато з них (практично всі державні коледжі) проводять політику «відкритих дверей», вимагаючи від абітурієнтів лише атестат середньої школи або отримання ступеня, еквівалентного атестату. Після першого року навчання, коли студенти здають іспити, відсоток відрахованих в цих вузах складає 60-80%. В той же час прийом до приватних дворічних коледжів передбачає конкурсний відбір.

Більшість коледжів при зарахуванні абітурієнтів враховує кілька факторів, найважливішими з яких є оцінки атестату середньої школи та національних вступних тестів. Другорядними вважаються ранг абітурієнта у випускному класі, рекомендації вчителів та керівництва школи, рекомендаційні листи церкви, документи про участь громадської діяльності, шкільних олімпіадах, фестивалях, науково-технічних гуртках, спортивних заходах. Деякі коледжі та університети встановлюють мінімальну середню оцінку (бал) атестату середньої школи як одну з умов прийому, інші висувають вимоги, щоб абітурієнт входив в кращу половину, п'яту або десяту частину свого випускного класу.

У 1981 р. був прийнятий закон про професійну консуль-

тацію в середній школі [1]. Це пов'язано з підвищенням вимог до майбутнього фахівця з боку керівників промислових підприємств. Багато вузів проводять політику прийому, згідно з якою відбір починається ще в школі. Представники вузу знайомлять школярів з програмою вузу, націлюють їх на вивчення певного набору навчальних курсів, заохочують вивчення низки курсів університетської програми. Наближення шкільної програми до вузівської та отримання свідоцтва про здачу іспитів з цих предметів на рівні коледжу зумовило появу програми зарахування абітурієнтів відразу на другий курс вузу (Advanced Placement Program). За програмою раннього зарахування до коледжів (Early Admission to College) без іспитів зараховуються спеціально відібрані учні випускних класів.

Для професійного відбору учнів (відповідно до їх інтересів та здібностей) працюють спеціальні центри (College Admission Centers). Вони ведуть облік усіх акредитованих вузів, в яких спостерігається недобір студентів. Абітурієнти подають до центру заяви та анкети, які вивчаються викладачами вузів. Останні направляють пропозиції обраним абітурієнтам.

Таким чином, політика відбору абітурієнтів до вузів США будується з урахуванням трьох груп показників: традиційних педагогічних показників (середній бал атестату, рангове місце учня в класі, результати тестів); показників, що складаються під впливом соціальної системи та залежать від доходів сім'ї абітурієнта; показників оцінки особистості (мотивація, рекомендації вчителів, результати співбесіди).

Працюючи над питанням розширення доступності освіти, вища школа не обмежується задоволенням потреб в освіті осіб традиційної вікової групи – 18-24 роки. В середині 1990-х рр. близько 45% всього студентського контингенту становили студенти старше 25 років. Багато університетів розробляють спеціальні програми для студентів нетрадиційного віку. Сьогодні кількість студентів нетрадиційного віку для навчання в порівнянні з 1980 р. збільшилася в 1, 9 разів.

З 1979 р. почав діяти Закон про громадянські права американців похилого віку, що забороняє дискримінацію за ознакою віку в будь-яких урядових програмах. У зв'язку з цим у США виникають нетрадиційні вищі навчальні заклади формальної освіти, що дозволяють навчатися без відриву або з частковим відривом від виробництва. Більшість «нетрадиційних» студентів зараховуються до коледжів з правом самостійного складання розкладу, включаючи не тільки навчання за системою «неповного навчального дня», але й заняття у вихідні дні та під час канікул. Студенти «неповного навчального дня» (станом на кінець 2011 р. їх кількість становила 5363 тис. осіб [2]), в основному, не планують одержати по закінченні навчання академічний ступінь, вони мають на меті розширити для себе певну галузь знань, оволодіти низкою професійних умінь та навичок. Найбільш поширеними структурами нетрадиційного типу є «університет без стін», «коопероване навчання», «дистанційне навчання» та ін. Частина з них дає рівень вузівської, а інша – післядипломної освіти чи підвищення кваліфікації. Особливостями нетрадиційних форм вищої освіти є тісний зв'язок з професійною діяльністю,

активна участь студентів в управлінні навчальним закладом і вирішенні місцевих проблем, підвищення значення самоосвіти і самоконтролю в процесі навчання, що багато в чому обумовлено віковими та соціальними особливостями студентського контингенту.

У США за аналогією з «відкритим університетом» Англії отримали широке поширення «університети без стін», навчання в яких будується на принципі участі студента в розробці власних навчальних програм і використанні різноманітних і, навіть, ексклюзивних засобів, форм і методів навчання як у навчальному закладі, так і за його межами. З цією метою для кожного студента розробляється індивідуальна програма навчання, тривалість якої може складати від одного до двадцяти років. Така програма передбачає використання методів програмованого навчання, курсові роботи, самостійну роботу та інші форми навчання. Студенти мають можливість вивчати те, що їм необхідно, там, коли і де їм це зручно. Для проведення консультацій у різних містах створюються навчальні центри, на допомогу студентам висилаються відеоматеріали із записами навчальних розробок, які можна переглядати в домашніх умовах. Основними перевагами «університету без стін» є його висока мобільність, здатність швидко перебудовуватися, оновлювати навчальні програми по мірі їх старіння, індивідуалізація освітніх процесів, підвищення ролі та активності студентів.

Іншим різновидом нетрадиційних форм безперервної освіти є «навчання на базі досвіду», для якого характерні тісні зв'язки з професійною сферою. Тут домінують навчальні програми «за межами кампусу» та «робота-навчання», які координуються Радою з навчання на базі досвіду та фірмою. Студенти здобувають вищу освіту за цими програмами «на робочих місцях» – це, в основному, дорослі люди. Більше 30 традиційних університетів також надають вузівський ступінь «за межами кампусу» [3].

«Кооперована освіта» передбачає чергування навчання і роботи. Тут здобувають освіту, в основному, випускники шкіл. Студенти, які навчаються за цією програмою, закінчують навчання на 1 рік пізніше, ніж за академічною програмою, але натомість отримують можливість поєднувати навчання з професійною діяльністю. Майже 1 тис. вузів США пропонують програми кооперованого навчання, а всього за ними здобувають освіту близько 10% студентів.

До нетрадиційної системи безперервної освіти належить екстернатне навчання та присудження так званих «зовнішніх» ступенів (у США – «Регентських зовнішніх ступенів»). Це – вид навчання на відстані, при якому надається можливість присвоєння ступеня без відвідування навчального закладу. При цьому вуз виступає в ролі екзаменатора, а не навчального закладу. Таким чином, означені форми навчання забезпечують розширення вікового діапазону студентів – до кінця 2011 р. кількість студентів «нетрадиційного» віку становила 42,3% від загальної чисельності студентів вищих навчальних закладів США [2].

Ще однією соціально та політично значущою проблемою, яку намагається вирішити вища школа і все американське суспільство в цілому, є проблема подолання наслідків багатовікової політики расової дискримінації. У системі вищої освіти це виявляється в політиці забезпечення

рівних можливостей отримання вищої освіти для представників расових, національних, мовних, конфесійних груп, надання більш сприятливих умов для представників меншин. Ця політика передбачає комплекс політичних, юридичних, фінансових, інституційних та інших заходів, реалізованих за підтримки держави, що забезпечує збільшення кількості студентів, які представляють національні меншини, хоча все ще існує низка об'єктивних і суб'єктивних перешкод для їх успішного навчання.

Варто зауважити, що суттєвому зниженню расових і міжетнічних конфліктів сприяло поширення концепції багатокультурної освіти в США. Саме в 1980-і рр. слово «різноманіття» (diversity) стало ключовим для більшості викладачів вузів. Метою багатокультурної освіти є розробка освітньої політики, програми підготовки викладачів, змісту освіти, створення такого психологічного і морального клімату всередині педагогічних колективів, коли кожен учень або студент вузу, незалежно від вікових, расових, релігійних, політичних, класових, мовних та інших відмінностей, мав би всі необхідні можливості для свого інтелектуального, соціального та психологічного розвитку. Однак, окремі викладачі неоднозначно сприйняли ці ідеї, вважаючи, що прихильники полікультурної освіти намагаються політизувати навчальний процес у вищій школі.

У 80-х років створюється професійна організація – Національна асоціація багатокультурної освіти (National Association for Multicultural Education). Розвитку багатокультурної освіти сприяла й активізація феміністського руху в США. У 1990-і роки в системі багатокультурної освіти з'являється ще одна складова – сексуальні меншини, які розглядаються як окрема культурна група, що має повне право на навчання. Такі організації як Національна асоціація освіти (The National Education Association), Американська федерація вчителів (The American Federation of Teachers) і Національна асоціація відділів народної освіти (The National Association of State Boards of Education) прийняли резолюції, що захищають права студентів і викладачів, які відносяться до різних меншин [4].

Сьогодні в США посилилася увага до проблеми гендерної рівності. Кінець 1990-х років був ознаменований підготовкою програм по залученню жінок на природничі та інженерні спеціальності. Було відзначено, що університети й коледжі самостійно встановлюють умови участі жінок у розвитку певних галузей знань. Дане твердження поширюється й на жінок-викладачів. На початку 80-х рр. перебування жінок у наукових лабораторіях було швидше винятком, ніж правилом. Станом на кінець 2011 р. серед усіх студентів переважає жіноча стать (61,7%). Однак, чисельність жінок, які навчаються за спеціальностями комп'ютерних технологій чи інженерії залишається низькою.

Таким чином, етнічне та культурне різноманіття населення США зумовлює необхідність вирішення низки проблем. Американці розуміють, що на даному етапі їм необхідно формувати новий вид соціокультурної організації суспільства. В основу нової моделі повинні бути покладені принципи солідарності, довіри, терпимості, гармонії, рівноправності, поваги до людських цінностей. У галузі освіти – це, насамперед, надання можливості отримання якісної освіти представникам всіх соціальних груп.

Література та джерела

1. Гриншпун С.С. Профессиональная ориентация школьников в США / С.С.Гриншпун // Педагогика. – 2005. – №9. – С.85-91
2. Digest of Education Statistics: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nces.ed.gov/programs/digest/2011menu_tables.asp>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
3. Educating Americans for the 21st century. – Washington D.C.: Nat. Science Found, 1985. – 251 p.

4. Гаганова О.К. Поликультурное образование в США: теоретические основы и содержание / О.К.Гаганова // Педагогика. – 2005. – № 1. – С.86-95

В статье рассматриваются вопросы доступности высшего образования в США. В частности, анализируются вопросы защиты прав на получение высшего образования представителями разных категорий населения (представители этнических меньшинств, люди старшего возраста, женщины и др.). Анализируются некоторые нетрадиционные формы образовательных услуг для этих категорий. Подчеркивается важность американского опыта для Украины.

Ключевые слова: США, высшее образование, доступность образования.

This article deals with the problem of accessibility of education (including higher education) in modern American society. It is underlined that protection of rights of different categories of American people in the field of education is a part of general policy of the government. There are also many different special organizations in USA (National Association for Multicultural Education, The National Education Association, The American Federation of Teachers, The National Association of State Boards of Education etc.) to protect the rights of students and teachers in the field of education. Special attention is paid to the questions of education of representatives of ethnic minorities, women, old people. Some not traditional forms of educational services for these categories are analyzed. The importance of American experience for Ukraine has been found out.

Key words: the USA, higher education, accessibility of education.